Vol. 6, No. 11, Autumn & Winter 2024-25

Shahid Beheshti University

Sustainable Development of Geographical Environment

Journal homepage: https://egsdejournal.sbu.ac.ir

SDGE

Affecting Factors on Sustainable Employment in Rural Settlements of Lorestan Province in Post-Covid Era

Ali Khodadadi [1*], **Ali Mokhtari Karchegani** [1], **Mortaza Tavakoli** [2]

1. Department of Geography and Rural Planning, Faculty of Humanities, Tarbiat Modares University, Tehran, Iran.

2. Associate Professor, Department of Geography and Rural Planning, Faculty of Humanities, Tarbiat Modares University, Tehran, Iran.

ARTICLE INFO

Keywords:

- Rural settlements
- Sustainable employment
- Post-Covid
- Lorestan province

Research Article

Received: 15/11/2023
Accepted: 24/08/2024

ABSTRACT

With the spread of the coronavirus pandemic, the livelihoods of human settlements have undergone significant changes, and consequently, rural settlements have not been immune to the negative consequences of this phenomenon. As this emerging problem continues, the rural economy, especially their employment, has faced stagnation. Accordingly, the purpose of the present study was to investigate the factors affecting the sustainable employment of villagers with regard to the conditions arising from this disease. The research methodology was carried out in the form of library and document studies and with Dematel analysis. The statistical population of the study consisted of experts related to rural issues, who were targeted and numbered 25 people. The findings indicate that in the post-Covid period, the infrastructural-institutional factor with a weight coefficient of 0.19 as the most important influential factor, and the economic criterion as the most influential factor, has affected the sustainable employment of Lorestan villages. The results of the study show that structural gaps in the province have hindered the sustainability of rural employment in the post-Covid period. The existence of conditions such as unequal access to medical and health services, inequality in the enjoyment of welfare facilities, inadequate access to various agricultural inputs, lack of agricultural product processing industries, weakness of rural industrial workshops, lack of tourism infrastructure, low access of villagers to financial assets, low level of non-farm activities of villagers, and poor training courses have all coributed to the job inadequacies of villagers in this province.

Copyright: © 2024 by the authors. Submitted for possible open access publication under the terms and conditions of the Creative Commons Attribution (CC BY). license (https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/).

Citation: Khodadadi, A. Mokhtari Karchegani, A and Mortaza, T; (2024). Factors affecting sustainable employment in rural settlements of Lorestan province in the post-Covid era. *Sustainable Development of Geographical Environment*. Vol. 6, No. 11, (137-152).
https://doi.org/10.48308/sdge.2024.233767.1166

* Corresponding Author's Email: Ali-Khodadadi@Modares.ac.ir

Vol. 6, No. 11, Autumn & Winter 2024-25

Shahid Beheshti University

Sustainable Development of Geographical Environment

Journal homepage: https://egsdejournal.sbu.ac.ir

SDGE

Extended Abstract

Background and purpose

With the spread of the Corona epidemic, the livelihood of human settlements underwent significant changes, and as a result, the villages have not been spared from the negative consequences of this phenomenon. With the continuation of this emerging problem, the economy of the village, especially their employment, has faced stagnation. Therefore, the current research aimed to investigate the factors affecting the sustainable employment of the villagers, considering the conditions caused by this disease.

Methodology

The current research is a descriptive-survey research method in terms of its purpose, application, and type. The nature of the data is quantitative and qualitative. The methods of collecting data and information are library, document, and survey. The data analysis is based on Dmetal techniques, including mutual analysis of influential and influential factors. The DEMATEL method was first presented by two researchers named Fontella and Gabos in 1976. This technique is based on pairwise comparisons and decision-making tools based on graph theory. This method is possible. It confirms the relationships between the variables or limits the relationships in a mutually systematic and developmental process between the criteria, the level of influence. And specifies their importance in the form of a numerical score. The most important indicator of the DEMATEL method is multi-criteria decision-making and performance. It is in creating relationships and structure between factors. This art is in addition to changing cause -and -effect relationships. And disabled to a structural visual model, can identify the internal relationships between the factors and make them understandable.

Findings and discussion

Among the factors affecting the stability of the employment of the studied villages in the post-Covid period, in the first degree is the infrastructural and institutional dimension (f2) and in the second degree is the environmental dimension (f1) with weight coefficients of 0.19 and 13, respectively. As influencing factors and economic factor (f3) were identified as the most effective criteria. Based on this, infrastructural-institutional and sometimes environmental factors were identified and specified as the cause factors and the economic factors under the name of the effectivefactors. Some of the structural and institutional factors that have led to employment instability in the post-Covid period include unequal access to medical and health services; Inequality in benefiting from welfare opportunities, inappropriateness of access to various agricultural institutions, lack of agricultural products transformation industries, providing Permits for the construction of workshops for rural industries, inadequate hospitality, residential and sanitary facilities for tourists, low access to services, poor condition of roads and Rural roads, the weakness of telephone communication networks in rural areas, and the weakness of implementation of development programs in the region. Therefore, it can be concluded that in the post-Covid period, villagers, as the most vulnerable groups against economic changes, need more support from the national and local governments.

Conclusion

The current research showed that the effectiveness of economic and social factors in reducing rural employment is very important in the Post-Covid era. For more appropriate management and development of employment in rural communities, especially the rural community of Lorestan, it is necessary to adopt appropriate economic solutions to support the agricultural sector and jobs related to villages. Also, it is necessary to manage these factors with cooperation and coordination between the government, organizations and the local community to minimize the reduction of rural employment in this period. In addition, it is necessary to pay a lot of attention to the social effects of these economic changes in villages and rural communities and take appropriate measures to preserve the identity and culture of villages.

Keywords: Rural settlements, Sustainable employment, Post-Covid, Lorestan province.

توسعه پایدار محیط جغرافیایی
Journal homepage: https://egsdejournal.sbu.ac.ir
SDGE
Shahid Beheshti University

عوامل مؤثر بر اشتغال پایدار سکونتگاه‌های روستایی استان لرستان در دوران پسا کووید

علی خدادادی [1*] ، علی مختاری کرچگانی [1] ، مرتضی توکلی [2]

۱. گروه جغرافیا و برنامه‌ریزی روستایی، دانشکده علوم انسانی، دانشگاه تربیت مدرس، تهران، ایران.
۲. دانشیار جغرافیا و برنامه‌ریزی روستایی، دانشکده علوم انسانی، دانشگاه تربیت مدرس، تهران، ایران.

اطلاعات مقاله

واژه‌های کلیدی:
- سکونتگاه‌های روستایی
- اشتغال پایدار
- پسا کووید
- استان لرستان

مقاله: پژوهشی

تاریخ دریافت: ۱۴۰۲/۰۸/۲۴
تاریخ پذیرش: ۱۴۰۳/۰۶/۰۳

چکیده

با شیوع همه‌گیری بیماری کرونا، معیشت سکونتگاه‌ها انسانی دست‌خوش تغییرات قابل‌توجهی شده است، و به‌تبع آن، سکونتگاه‌های روستایی نیز از پیامدهای منفی این پدیده در امان نبوده‌اند. با استمرار این معضل نوظهور، اقتصاد روستا، به‌ویژه اشتغال آنان با رکود مواجه بوده است. بر این اساس هدف از پژوهش حاضر بررسی عوامل مؤثر بر اشتغال پایدار روستاییان با توجه به شرایط پیش‌آمده در اثر این بیماری بوده است. روش‌شناسی پژوهش در قالب مطالعات کتابخانه‌ای و اسنادی و با تجزیه و تحلیل دیماتل صورت گرفته است. جامعه آماری پژوهش را کارشناسان مرتبط با مسائل روستایی تشکیل داده، که به صورت هدفمند و به تعداد ۲۵ نفر در نظر بوده است. یافته‌ها حاکی از آن است که در دورهٔ پسا کووید عامل زیرساختی_ نهادی با ضریب وزنی ۰/۱۹ به‌عنوان مهمترین عامل اثرگذار، و معیار اقتصادی به‌عنوان اثرپذیرترین عامل، اشتغال پایدار روستاهای لرستان را تحت تأثیر قرار داده است. نتایج تحقیق نشان می‌دهد که خلاءهای ساختاری در استان مانع پایداری اشتغال روستایی در دوره پسا کووید بوده است. وجود شرایطی چون دسترسی نابرابر به خدمات درمانی و بهداشتی، نابرابری در برخورداری از امکانات رفاهی، نامناسب بودن دسترسی به نهاده‌های مختلف کشاورزی، فقدان صنایع تبدیلی محصولات کشاورزی، ضعف کارگاه‌های صنایع روستایی، کمبود زیرساخت‌های گردشگری، دسترسی پائین روستاییان به دارایی‌های مالی، سطح پائین فعالیت‌های غیر زارعی روستاییان و ضعف دوره‌های آموزشی همگی بر نارسایی‌های شغلی روستاییان این استان دامن زده است.

Copyright: © 2024 by the authors. Submitted for possible open access publication under the terms and conditions of the Creative Commons Attribution (CC BY). license (https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/).

استناد: خدادادی، علی؛ مختاری کرچگانی، علی؛ و توکلی، مرتضی (١٤٠٤). عوامل مؤثر بر اشتغال پایدار سکونتگاه‌های روستایی استان لرستان در دوران پسا کووید، *توسعه پایدار محیط جغرافیایی*، دوره ٦، شماره ١١، (١٥٢-١٣٧).
https://doi.org/10.48308/sdge.2024.233767.1166

* رایانامه نویسنده مسئول: (Ali-Khodadadi@modares.ac.ir)

مقدمه

جابجایی و مهاجرت‌های گسترده روستاییان به شهرها، گسترش فقر و بیکاری، عدم امنیت غذایی، قرار گرفتن عمدهٔ جمعیت روستایی در حاشیه و مواردی از این دست، نشان می‌دهد که در عمل اهداف حیاتی توسعه بـر افـزایش پایـدار درآمد، گسترش اشتغال‌های تولیدی و برقراری متعادل‌تر منافع ناشی از رشد در مناطق روستایی نتیجه مثبتی نداشـته است (Mokhtari Karchgani, et al., 2024). بنابراین، فرصت‌های شغلی ناکافی و دستمزدهای راکـد ممکـن اسـت باعث مشکلات اقتصادی زیادی در مناطق روستایی شود (Senthilkumar, 2020). از ایـن رو اشـتغال یکـی از عناصـر اصلی در تعیین بحران مالی و اقتصادی خواهد بود (Fedotova, et al, 2020). با این وجـود مقولـهٔ اشـتغال از عوامـل مهمی است که بر وضعیت معیشتی خانوارهای روستایی تأثیر می‌گذارد و وجود شغل به‌اندازه بـرای همـه بسـیار مهـم است، زیرا تنها راه جلوگیری از مهاجرت در مناطق روستایی است. با فراهم شـدن اشـتغال پایـدار قـدرت خریـد مـردم افزایش یافته و دل‌بستگی کافی به مکان را در مردم ایجاد خواهد کرد (Savari, et al., 2020). در مقابل، سنتی بودن شیوه‌های تولید، پایین بودن سطح بهره‌وری، آسیب‌پذیری شدید منابع تولید و درآمد روستاییان ناشـی از بـروز سـوانح طبیعی منجر می‌شود. همچنین عدم انطباق شرایط داخلی با رشد روزافزون ملی از چالش‌هـای اقتصـادی ایـن جوامـع است. از این رو چنین توسعهٔ اقتصادی پیامدهای ناخواسته‌ای چون توسعهٔ نامتقارن، رشد بیکاری، بازدهی پائین و غیـره را به دنبال دارد (Ashena, et al., 2023).

تولید ناخالص داخلی ایران در سال ۹۷ رشد ۴/۶- درصـدی داشـته و بـرای سـال ۹۸ نیـز پـیش بینـی رشـد ۷/۲- درصدی شده بود. این دو رقم خود به اندازه کافی وضعیت نگران کنندهٔ تولید کشور را نشان می‌داد. اگر چه در سـال ۹۹ قبل از شیوع ویروس کرونا پیش‌بینی رشد نزدیک به صفر حتی مثبت ۰/۰۶ درصدی شده بود. با ایـن وجـود گسـترش ویروس کرونا تولید کشور را از هر دو سمت عرضه و تقاضا با شوک منفی مواجه کرد (Permeh, 2019). از این رو تمـام نواحی کشور بخصوص روستاها که از شرایط اقتصادی بحرانی‌تـری برخوردارنـد، از تبعـات منفـی ایـن پدیـده در امـان نماندند. حتی در بسیاری از مناطق روستایی این فرایند روند قهقرایی داشته است. استیلای این شرایط، می‌تواند بخاطر تأثیر یک سری از عوامل یا مجموع عوامل محیطی، اجتماعی، اقتصادی، زیرساختی و نهادی بوده باشد. بطوریکه عوامـل محیطی شامل مسائل بیرونی و درونی می‌شود، دسترسی به سرمایه، حمایـت‌هـای دولتـی، رقابـت ناسـالم بخـش‌هـای غیررسمی، رویه‌های پیچیده و بوروکراسی، قوانین، سیاست‌ها و مقررات سنگین، سیسـتم‌هـای مالیـاتی ناکارآمـد، عـدم دسترسی به منابع مالی خارجی و ظرفیت منابع انسانی پایین نیز از عوامل محیطی خارجی هستند کـه تـأثیر مثبـت و معناداری بر عملکردها دارند. اما عوامل درونی؛ که شامل ساختارها، الگوی باورها، انتظارات و ارزش‌های مشترک اعضای یک جامعه که در آن هنجارها و رفتارهای قابل قبول، همچنین دارایی‌هایی که به صورت مواد اولیه برای فرآینـد تولیـد کالا یا خدمات موجود در جامعه می‌باشد، را تداعی و تعریف می‌کند (Rizal, et al., 2017). عوامل اجتمـاعی عـواملی هستند که افراد متأثر از شرایط اجتماع، دست به گزینش آن می‌زننـد. ایـن تـأثیرات مـی‌تـوان بـر گرفتـه از تعـاملات اجتماعی، نقش رسانه‌ها، منزلت اجتماعی افراد، آینده‌نگری و ریسک‌پذیری باشد (khosravani, et al., 2021). عوامل اقتصادی شامل نابرابری درآمدی، رشد اقتصادی، انتخاب سیاست‌ها و ابزارهای مناسب در راستای بهبود فضای کسب و کار است. که نتیجه آن، رونق اقتصادی و ایجـاد اشـتغال و توسـعهٔ پایـدار اسـت (Ashena, et al., 2023). از سـویی، زیرساخت‌ها جزو ضروری برای بهره‌وری و رشد اقتصادی است؛ چراکه تأمین منابع کافی برای سرمایه‌گـذاری درازمـدت مشکلی عمده به شمار می‌رود. زیرا سرمایه‌گذاری مستقیم در زیرساخت، امکانات تولیـدی و فعالیـت‌هـای اقتصـادی را تحریک می‌کند و هزینه‌های معاملاتی و تجاری را کاهش می‌دهد و همچنین فرصت‌های شغلی و زیرساختی فیزیکـی و اجتماعی را برای قشر فقیر فراهم می‌کند. در مقابل، فقدان زیرساخت باعث محدودیت در رشـد پایـدار و محـدودیت در کاهش فقر می‌شود (Akbari, et al., 2018). نهایتاً بهبود شاخص‌های نهـادی در هـر کشـور از جملـه ضـرورت‌هـای اقتصادی دانسته شده. توجه به این نکته حائز اهمیت است که یکی از مهمترین نهادها، کیفیت حکمرانی است. شاخص

حکمرانی را می‌توان به صورت یک چارچوب نهادی که مشوق و موجب اعتماد خاطر فعالان اقتصادی برای تلاش بیشتر و امنیت فیزیکی افراد و امنیت حقوقی معاملات است، تعریف کرد. حکمرانی خوب را نهادها و آداب و رسوم رسمی و غیررسمی تعریف می‌کنند که به وسیلهٔ آن‌ها قدرت در جهت مصلحت عمومی در یک کشور اعمال می‌گردد. بنابراین، با توجه به تعاریف مختلف، معیشت زمانی پایدار خواهد بود که این عوامل را در زمان حال و آینده حفظ و بهبود بخشد، به نحوی که منابع پایه را از بین نبرد و از بروز شوک‌ها و استرس‌ها جلوگیری و آن‌ها را مدیریت کرد (Xu, et al, 2015).

لرستان با وجود جمعیتی بالغ بر یک‌میلیون و ۷۶۰ هزار نفر، که ۶۲۳۸۹۶ نفر آن جمعیت روستایی(۳۵/۴ درصد جمعیت استان) است (Hoseinian Rad, et al., 2023). در سال ۱۳۹۷ نرخ بیکاری ۱۲/۵ درصد داشته. متأسفانه این آمار جدیداً به ۲۱/۹ درصد رسیده، که از بالاترین نرخ‌های بیکاری در کشور بوده است. روند نابسامان برنامه‌ریزی و سیاست‌گذاری دولت در این استان، وضعیت اقتصادی جوامع روستایی آن را با انبوهی از مسائل و معضلات مواجه ساخته است. زیرا روستاهای این استان با وجود منابع غنی طبیعی، تنوع آب و هوایی، معادن، نیروی کار جوان، قابلیت‌های متنوع اقتصادی، گردشگری و غیره موقعیت ضعیفی داشته و طی سال‌های گذشته، نتوانسته است به‌تناسب توانمندی‌ها و فرصت‌های خود از سطح اشتغال مناسبی برخوردار باشند. از طرفی شیوع همه‌گیری کرونا در خلال سال-های اخیر نیز مزید بر علت بوده است. حال می‌بایست این ارزیابی صورت گیرد که چه عواملی منجر به تشدید این روند منفی در ساختار شغلی سکونتگاه‌های روستایی لرستان شده است. بنابراین تصور بر این است که چالش‌های موجود و مواجهه با بیماری کرونا منجر به شکل‌گیری و استمرار این روند شده است. لذا سوال راهبردی این پژوهش به این صورت خواهد بود که: چه عواملی در دوران پسا کووید بر اشتغال پایدار روستاهای استان لرستان تأثیرگذار و تأثیرپذیر بوده است؟

مبانی نظری و پیشینه

هدف توسعهٔ پایدار حفظ ثبات اجتماعی و فرهنگی است (Khritonenkova, 2021). از این رو هر کشور شاخص‌های خاصی را برای توسعهٔ پایدار با لحاظ ویژگی‌های خود کشور و مناطق جداگانه آن با در نظر گرفتن جنبه‌های اقتصادی، اجتماعی و زیست‌محیطی توسعه دارد (Kataeva, et al, 2021). به همین دلیل بیش از چهل سال طول کشید تا مفهوم توسعهٔ پایدار شکل بگیرد و به یک دستور کار جهانی تبدیل شود. حتی در جامعه علمی، هنوز این درک وجود ندارد که توسعهٔ پایدار چیزی بیش از ترکیبی از سیستم‌های زیست محیطی، اجتماعی و اقتصادی است. از طرفی هیچ شرح رسمی از وظایف، نظارت و ارزیابی اثربخشی مطابق با الزامات و اصول توسعهٔ پایدار وجود ندارد (Trusina and Jermolajeva, 2021). با این حال، توسعهٔ پایدار روستایی تحولات مستمر و همه جانبه‌ای است که در چارچوب آن ظرفیت‌ها و توانایی‌های اجتماعات روستایی در جهت رفع نیازهای مادی و معنوی و مشارکت مؤثر در فرایندهای شکل دهنده نظام سکونت محلی (اکولوژی، اجتماعی، اقتصادی و نهادی) رشد و تعالی می‌یابد (Mokhtari Karchegani, et al, 2024).

اشتغال پایدار راه حلی برای مشکلات رشد و همچنین نابرابری فراهم می‌کند. زیرا رشد باعث ایجاد شغل می‌شود و مشاغل باعث رشد بیشتر می‌شوند که در نهایت مشکلات ناشی از افزایش نابرابری را کاهش می‌دهد. از طرفی، با توسعهٔ اقتصادی، نه تنها ساختار آن تغییر می‌کند، بلکه سهم اشتغال نیروی کار در بخش‌های مختلف نیز تغییر می‌کند. در آثار فیشر[1](۱۹۳۹)، کلارک[2] (۱۹۴۰)، کوزنتس[3] (۱۹۷۱) و چنری و سیرکویم[4] (۱۹۷۵)، شایع‌ترین دگرگونی ساختاری مشاهده شده در طول تاریخ، سهم تغییرات توسعهٔ اقتصادی بخش‌ها در درآمد ملی و همچنین نیروی کار است. این تغییر عمدتاً ناشی از نوسانات اقتصادی، به ویژه در مناطق روستایی بوده است. از سویی، میسرا[5] (۲۰۱۳) این تغییر را راهی برای ایجاد فرصت‌های شغلی اضافی برای کار روستایی، فقرزدایی، توانمندسازی و کاهش اختلاف درآمد می‌داند (Sabreen and Kumar Behera, 2020).

در سال‌های اخیر اقتصاد ایران به ویژه در روستاها به شکل بحرانی گریبانگیر معضل بیکاری می‌باشد؛ مسأله‌ی که باعث می‌شود هرساله نیروی انسانی فعال و بیکار موجود در روستاها راهی شهرها شوند. به این دلیل که روستا و فعالیت های تولیدی و غیرتولیدی مرتبط با آن ویژگی‌های خاصی دارد که آن را به شدت در معرض خطرات و آسیب‌های متعدد و غیرقابل پیش‌بینی و در نتیجه خسارات و مشکلات عدیدهٔ قرار می‌دهد. علاوه بر این، در پایان سال ۲۰۱۹ و آغاز سال ۲۰۲۰، موارد متعددی از عفونت انسانها با ویروس کرونا در بازار عمده فروشی غذاهای دریایی ووهان چین گزارش شد. در ۷ ژانویه ۲۰۲۰ این ویروس از سوی سازمان بهداشت جهانی[۶] بعنوان کووید ۱۹ نام گذاری شد. گزارش صندوق بین المللی پول در سال ۲۰۲۰ بیان نمود که بیماری کووید ۱۹ اقتصاد جهانی را با یکی از بدترین رکودهای تاریخی روبرو ساخته است. به دنبال آن گزارش اکسفام اینترنشنال[۷] (۲۰۲۰) نیز هشدار داد که نیمی از جمعیت جهان در نتیجه این بیماری به سمت فقر سوق داده می‌شوند. بطوریکه آثار منفی آن بر اقتصاد جهانی زیاد بوده. از جمله تأثیرات آن، ضعف صنعت گردشگری، افت ناگهانی بازارهای سهام، رشد بالای نقدینگی بازارهای اعتباری و غیره بوده است.

ادبیات تحقیق در ایران این موضوع را به صورت ضعیفی پوشش داده است. لیکن به چند نمونه از آن‌ها پرداخته شده. همچون شهبازی و اصلاحی اصفهانی (۱۴۰۱) به بررسی و تبیین ت پیامد های اقتصادی کرونا بر مناطق روستایی را مورد مطالعه قرار داده‌اند (Shahbazi and Salahi Isfahani, 2022). یافته‌هایشان حاکی از آن بوده که چهار عامل اصلی چون اشتغال ناپایدار، درآمد ناپایدار، افزایش فقر روستایی و کاهش سرمایه‌گذاری قابل توجه است. طاهری‌نیا و حسنوند (۱۳۹۹) در تحقیقی با عنوان پیامدهای اقتصادی ناشی از بیماری کووید بر اقتصاد ایران؛ با تأکید بر اشتغال دریافتند که تغییرات اشتغال و بیکاری طی زمستان ۹۸ و بهار ۹۹ نسبت به فصول مشابه سال قبل، دارای روند کاهشی در اشتغال و افزایشی در بیکاری بوده است (Tahernia and Hasanvand, 2020). این تغییرات که با توجه به اوج گرفتن شیوع کووید افزایش می‌یافت دال بر تغییرات بازار نیروی کار و سایر بخش‌های حوزه اقتصادی است که این بازار را تحت تأثیر قرار داده است. راهکاری که برای برون‌رفت از این اوضاع پیشنهاد می‌شود، حمایت دولت از مدیریت بازارهای عرضه و تقاضای نیروی کار و برنامه‌ای پشتیبانی از این قشر هست. سواری و همکاران (۱۳۹۹) در موضوعی با عنوان تدوین راهبردهای توسعهٔ اشتغال پایدار در مناطق روستایی شهرستان دلفان به این مهم رسیدند که در صورت مهیا شدن شرایط، زمینهٔ ایجاد اشتغال پایدار در مناطق روستایی شهرستان دلفان وجود دارد (Savari, et al., 2020). بررسی تحولات نواحی روستایی کشور در چند دهه اخیر نشان می‌دهد که این نواحی در سطح ملی، منطقه‌ای و محلی با چالش‌های اساسی متعددی در زمینه‌های زیست‌محیطی، اجتماعی، فرهنگی، نهادی و به‌ویژه اقتصادی، روبرو هستند که تداوم این وضعیت کشور را با چالش‌های متنوع و متعدد روبرو خواهد ساخت (Karchegani, et al., 2020). مطالعات زیادی در زمینه اشتغال روستاها انجام گرفته ولی هرکدام برای بهبود این فرایند به نتایج متفاوتی رسیده‌اند. بنابراین برای یکپارچگی و رسیدن به یک نقطه عطف در این مقوله و با در نظرگیری قابلیت‌ها، مشکلات و نیازهای دربرگیرنده روستاها، باید مدل و به‌نوعی راهکاری منطقی در جهت بهبود شرایط اقتصادی و شغلی روستائیان پیاده نمود.

در بین پژوهش‌های خارجی مطالعات چندی پیرامون توسعهٔ پایدار اشتغال روستایی در دوران کووید انجام شده که از جنبه‌های مختلفی به موضوع پرداخته‌اند.

بررسی پیشینه پژوهش نشان می‌دهد که در دوره پساکووید موضوع اشتغال پایدار سکونتگاه‌های روستایی با چالش‌های جدیدی مواجه هست که نیازمند بررسی گسترده‌تری است. این موضوع، در زمینه مطالعاتی ایران خاطر نشان می‌کند که اقتصاد روستایی در دوران پساکووید، به شدت تحت تأثیر بیکاری قرار گرفته و منجر به افزایش فقر روستایی، درآمد ناپایدار، کاهش سرمایه‌گذاری و مهاجرت به مناطق شهری شده است. بررسی پیشینه گویای آن است که ارائه یک چارچوب جامع و یکپارچه متناسب با قابلیت‌ها، مشکلات و نیازهای خاص جوامع روستایی ایران، به‌ویژه در دوران پسا کووید، می‌تواند منجر به تقویت اشتغال پایدار شود.

روش‌شناسی

محدوده مورد مطالعه

استان لرستان از استان‌های غربی است. این استان ۲۹۳۰۸ کیلومترمربع مساحت و بیش از یک‌میلیون و ۷۶۰ هـزار نفر جمعیت دارد. این استان دارای جمعیت روستایی به تعداد ۶۲۳۸۹۶ نفر، معادل ۳۵/۴۴ درصد جمعیت اسـتان، بـه لحاظ جمعیت روستایی دارای رتبه ۱۲ در بین استان‌های کشور است. نرخ بیکاری در سال ۱۳۹۹، ۲۱ درصد است کـه بالاترین نرخ بیکاری در ایران است (Hoseinia Rad, et al., 2023). این استان با ۲/۳ درصد از جمعیـت کشـور و بـا وجود ظرفیت‌های سرزمینی، طبیعی و فرهنگی بی‌نظیر، از محروم ترین و بیکارترین استان های کشور به شمار می‌رود. سهم بالای اشتغال فصلی مردان در بخش کشاورزی و خدمات ساختمانی و به دنبال آن قرار گرفتن در رتبه دوم اشتغال ناقص کشوری و ضعیف بودن صنعت استان، از جمله مهم‌ترین عوامل محرومیت و بیکاری در استان هستند که در قالب شاخص‌های ضعیف توسعهٔ استانی و به دنبال آن مهاجرت گسترده از استان نمایان مـی‌شـود. عـدم مواجهـه توسـعه‌ای مناسب و سیاست‌گذاری و برنامه‌ریزی در رابطه با این مسائل طی سالیان گذشته باعث هـم‌افزایـی ایـن عوامـل شـده و موجب بیکاری مزمن و فقر بین نسلی و در نتیجه ناامیدی در استان شده است (Zand and Hatami, 2014). از سویی فراگیری بیماری کرونا ویروس نیز مزید بر علت بوده است.

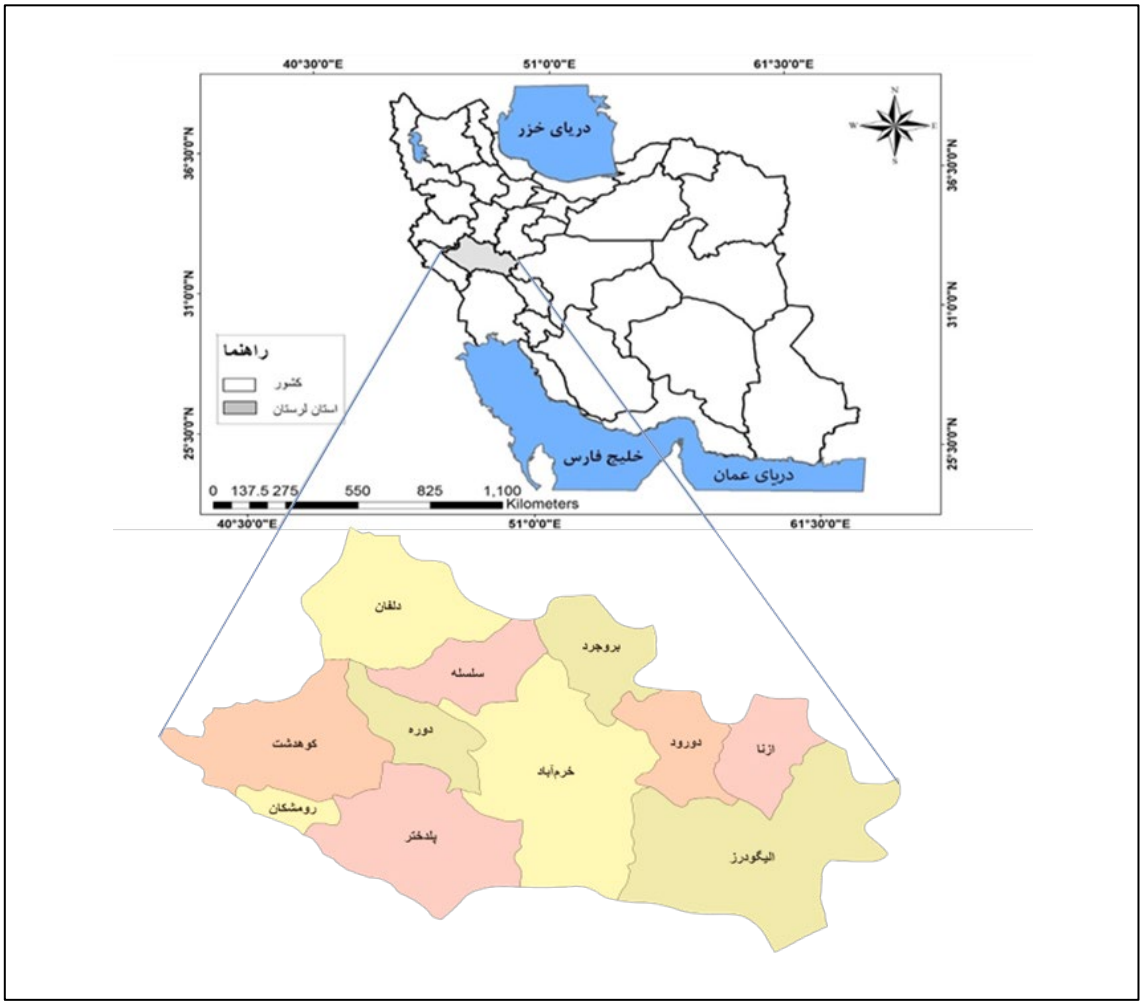

شکل ۱: محدوده مورد مطالعه

تحقیق حاضر از نظر هدف، کاربردی و نوع روش پژوهش توصیفی_پیمایشی است. ماهیت داده‌ها کمی و کیفی بوده و روش گردآوری داده‌ها و اطلاعات به صورت کتابخانه‌ای، اسنادی و پیمایشی است. تجزیه و تحلیل داده‌ها مبتنی بر تکنیک‌های دیماتل از جمله تحلیل متقابل عوامل تاثیراگذار و تأثیرپذیر بوده است.

روش دیماتل توسط فونتلا و گابوس در سال ۱۹۷۶ ارائه شد (Nagavi, et al., 2018). در ساختار دیماتل، هر یک از عوامل یا زیر فاکتورها ممکن است از سایر فاکتورهای سطح بالاتر یا پایین به دست آید. یکی از برتری‌های این روش استفاده از برنامه بازخورد به‌جای روش تصمیم‌گیری دیگران است. وابستگی متقابل میان جنبه‌های غیرقابل‌پیش‌بینی از طریق نقشه روابط متقابل را می‌توان از طریق این روش تجسم کرد. گروه تأثیر را می‌توان با بهبود گروه علت به‌راحتی بهبود بخشید، زیرا گروه تأثیرپذیری تحت تأثیر سایر ویژگی‌های گروه علت است (Kaushik and Somvir, 2015). بنابر مطالب گفته‌شده می‌توان مراحل این روش را به‌صورت زیر برشمرد:

مرحله ۱: جمع‌آوری نظریات پاسخگویان و محاسبه میانگین ماتریس Z **(رابطهٔ ۱)**

$$z_{ij} = \frac{1}{m} \sum_{i-1}^{m} x_{ij}^{k}$$

مرحله ۲: محاسبه اولیه و نرمالیته کردن ماتریس D **(رابطهٔ ۲)**

$$D = \lambda^{*} Z$$

$$[d_{ij}]nxn = \lambda\,[z_{ij}]\,nxn$$

$$\lambda = \min \frac{1}{max1 \le i \le n \sum_{j} n = 1[zij]} \;,\; \frac{1}{max1 \le i \le n \sum_{j} n = 1[zij]}$$

$$lim_{m} \to^{\infty} D^{m} = \{0\}\, nxn$$

مرحله ۳: استخراج ماتریس رابطه کل T **(رابطهٔ ۳)**

$$T = lim_{m} \to^{\infty} (D + D^{2} + D^{m})$$

$$= \sum_{m}^{\infty} 1D^{i}$$

$$\sum_{m}^{\infty} = D^{1} + D^{2} + \cdots D^{n}$$

$$= D(I + D^{1} D^{2} + \cdots + D^{m-1})$$

$$T = D\,(I - D)^{-1}\,(I - D)(I + D^{1} + D^{2} + \cdots D^{m-1})$$

$$= D\,(I - D)^{-1}\,(I - D^{m})$$

$$= D\,(I - D)^{-1}$$

مرحله ۴: محاسبه مجموع سطر و ستون از ماتریسT **(رابطهٔ ۴)**

$$r = [r_{i}]\, nx1 = \left(\sum i^{n} = 1 T_{ij}\right)\, nx1,$$

$$C = \left[c_{ij}\right] 1xn = \left(\sum i^{n} = 1\, T_{ij}\right)\, \text{‘1xn,}$$

مرحله ۵: تنظیم مقدار آستانه (α) **(رابطهٔ ۵)**

$$\propto = \frac{\sum i^{n} = 1 \sum i^{n} = 1\{tij\}}{N}$$

مرحله ۶: ساخت نمودار رابطه علت و معلولی (Sumrit and Anuntavoranich, 2013).

ابعاد و شاخص‌های قابل سنجش

ازآنجاکه ویروس کرونا منجر به تعطیلی برخی مشاغل شده است، و در میان و بلندمدت نیز می‌تواند منجر به تعطیلی و یا حذف دیگر فعالیت‌های اقتصادی گردد، لازم است اثرات تعطیلی و یا حذف فعالیت‌های اقتصادی سنجیده شود (permeh, 2019). این شرایط می‌توان متأثر از عوامل مختلفی باشد وشاخص‌های که می‌توانند نقش مؤثری در پایداری اشتغال روستاییان داشته باشند، در ابعاد محیطی، اجتماعی، اقتصادی، زیرساختی و نهادی مد نظر بوده‌اند. (جداول ۱).

جدول ۱: ابعاد و شاخص‌های قابل‌سنجش اشتغال پایدار روستاها در دوران پسا کووید

ابعاد	شاخص
محیطی	بهبود کمیت و کیفیت منابع تأمین آب کشاورزی؛ بهبود استفاده از خاک در روستا؛ بهبود زمین‌های تحت پوشش آبیاری جدید در روستا؛ خشک‌سالی‌های فصلی و دوره‌ای؛ کمبود زمین کشاورزی؛ کمبود مرتع؛ کمبود آب در زمان نیاز محصول به آبیاری؛ امنیت؛ بهبود کمیت و کیفیت امکانات گردشگری روستایی؛ دسترسی به سرمایه؛ حمایت‌های دولتی؛ رقابت ناسالم بخش‌های غیررسمی؛ رویه‌های پیچیده و بوروکراسی؛ قوانین، سیاست‌ها و مقررات سنگین؛ سیستم‌های مالیاتی ناکارآمد؛ عدم دسترسی به منابع مالی خارجی و ظرفیت منابع انسانی پایین؛ ساختارها، الگوی باورها، انتظارات و ارزش‌های مشترک اعضای یک جامعه؛ دارایی‌هایی که به صورت مواد اولیه برای فرآیند تولید کالا یا خدمات موجود در جامعه استفاده می‌شود.
اجتماعی	افزایش میزان تعداد باسوادان در روستا؛ گسترش امکانات آموزشی در روستا؛ سطح آگاهی روزافزون روستاییان درزمینه مسائل اقتصادی و اجتماعی روستا؛ افزایش سطح توانمندی ساکنان درزمینه مشارکت اقتصادی، اجتماعی و ساختمانی روستایی؛ افزایش و بهبود سطح تعامل و مشارکت روستاییان با مدیران روستایی؛ افزایش سطح انسجام اجتماعی روستاییان؛ افزایش سطح اعتماد مردم به یکدیگر؛ بی ثباتی جمعیت؛ افزایش نابرابری جنسیتی؛ بالا بودن سن روستاییان؛ عدم علاقهٔ جوانان به مشاغل کشاورزی؛ پایین بودن سطح سواد فعالان اقتصادی؛ وجود ریسک‌پذیری کمتر در بین روستاییان؛ پایین بودن سطح مشارکت روستاییان؛ عدم اطلاع روستاییان از تعاونی و مزایای آن؛ تعاملات اجتماعی؛ نقش رسانه‌ها؛ منزلت اجتماعی افراد؛ آینده‌نگری و ریسک‌پذیری.
اقتصادی	سطح آموزش مهارت‌های اقتصادی به روستائیان؛ افزایش سطح تعداد مردان و زنان شاغل؛ افزایش سطح و گسترش انواع فعالیت‌های کشاورزی و غیر کشاورزی روستایی؛ افزایش سطح زمین‌های کشاورزی آبیاری و دیم در روستا؛ افزایش سطح زمین‌های کشاورزی و باغبانی در روستاها؛ افزایش سطح سهم ساکنان روستایی از تولید طیور و دام روستایی؛ افزایش سهم ساکنان روستایی در فرآوری محصولات کشاورزی و باغی؛ افزایش دسترسی روستاییان به خدمات اعتباری روستایی و وام‌ها؛ مشارکت اقتصادی جمعیت ۱۵ ساله و بیشتر؛ بیکاری جمعیت ۱۵ ساله و بیشتر؛ سهم اشتغال در بخش کشاورزی، صنعت و خدمات؛ نسبت اشتغال جمعیت۱۰ ساله و بیشتر؛ کاهش قدرت خرید؛ توزیع نامتعادل ثروت؛ کاهش سرمایه گذاری خارجی و داخلی؛ افزایش قیمت مسکن و زمین در روستاها؛ افزایش میزان قیمت کالاها و تولیدات محلی؛ کاهش میزان پس انداز خانوارها، کاهش حجم مبادلات اقتصادی؛ کاهش تعداد واحدهای تولیدی فعال غیرکشاورزی؛ عدم دسترسی و اطلاع از روش‌های جدید معیشتی؛ عدم اعطای تسهیلات اعتباری بلندمدت موردنیاز با نرخ بهره اندک؛ میزان درآمد در بخش غیر کشاورزی؛ امکان رقابت اندک محصولات صنعتی روستایی با تولیدات صنایع شهری؛ محدودیت در بازاریابی محصولات صنعتی روستایی؛ نابرابری درآمدی؛ و انتخاب سیاست‌ها و ابزارهای مناسب در را ستای بهبود فضای کسب و کار.
زیرساختی و نهادی	سطح دسترسی عمومی به خدمات؛ سطح وضعیت جاده‌ها و معابر روستایی؛ سطح شبکه‌های ارتباطی تلفنی در مناطق روستایی؛ سطح برخورداری روستاییان از خدمات درمانی و بهداشتی؛ دسترسی به امکانات رفاهی؛ دسترسی نابرابر به خدمات بهداشتی؛ تناسب دسترسی به راه‌ها؛ دسترسی به نهاده‌های مختلف کشاورزی؛ برخورداری از صنایع تبدیلی محصولات کشاورزی؛ ارائه مجوز ساخت کارگاه‌های صنایع روستایی؛ امکانات مناسب پذیرایی، اقامتی و بهداشتی برای گردشگران؛ اجرای برنامه‌های توسعه در منطقه؛ و حکمرانی مناسب که نهادها و آداب و رسوم رسمی و غیررسمی تعریف می‌کنند.

منبع: (Ashena et al., 2023; Khosravani et al., 2021; Mokhtari Karchegani, Khodadadi, and Tavakoli, 2024; Mokhtari Karchegani, Tavakoli, and Portahari, 2024; Permeh, 2019; Rizal et al., 2017; Savari et al., 2020; Tahernia and hasanvand, 2020; Thatchinamoorthy and Meenambigai, 2020)

یافته‌ها

باوجود تلاش دولت، بخش‌های خصوصی و گروه‌های مردمی برای توسعهٔ اشتغال پایدار در روستاهای استان لرستان در دوره پسا کووید، برخی مشکلات سبب شده است که این هدف محقق نشود. درواقع، هدف اصلی برنامه‌های دولت تقسیم‌کار متناسب بین مناطق کشور است، اما این تقسیم‌کار بین مناطق با منابع بالقوه آن‌ها، هرچند در تدوین اسناد آمایش سرزمین در قالب نظر صورت گرفته است، اما در عمل چندان بدان توجهی نشده است. این بی‌توجهی پیامدهایی را به دنبال داشته است که از جمله آن می‌توان به توسعهٔ نامتوازن و نامتعادل مناطق کشور اشاره کرد که خود سبب تشدید نابرابری بین مناطق مختلف کشور شده، حال در این بخش از پژوهش با در نظر گرفتن عوامل تأثیرگذار بر اشتغال پایدار سکونتگاه‌های روستایی به تجزیه و تحلیل موضوع مورد بررسی در چارچوب مدل دیماتل پرداخته شده است. برای این کار به کمک پنل خبرگان به شناسایی میزان تأثیرپذیری اشتغال پایدار سکونتگاه‌های روستایی استان لرستان از عوامل محیطی، اجتماعی، اقتصادی و زیرساختی-نهادی پرداخته شد. بنابراین نخست به منظور تعیین معیارهای مؤثر، از دید کارشناسان به آنها امتیاز داده شد. این امتیازات در چارچوب یک طیف ۵ گزینه‌ای: ارجحیت خیلی کم (۰)؛ ارجحیت کم (۱)؛ ارجحیت متوسط (۲)؛ ارجحیت زیاد (۳)؛ و ارجحیت خیلی زیاد (۴) در نظر بوده است. جمع‌آوری نظرات جامعه کارشناسی به شکل مجازی (پرسشنامه الکترونیک در قالب ماتریس) و افراد در دسترس بوده است، که شامل عوامل سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی (۳نفر)، تعاون روستایی (۲)، بخشداری (۴)، جهادکشاورزی (۶)، فرمانداری (۳) و اندکی از دانش آموختگان مرتبط با توسعهٔ روستایی (۷) بوده‌اند. پس از جمع‌آوری پرسشنامه‌ها، میانگین امتیازات به دست آمده در شکل و جدول ۲ آورده شده است.

جدول ۲. ماتریس میانگین امتیازات خبرگان در ارزیابی شاخص‌های موردسنجش توسعه اشتغال پایدار

شاخص‌ها	محیطی (f_1)	زیرساختی و نهادی (f_2)	اقتصادی (f_3)	اجتماعی (f_4)	جمع
محیطی (f_1)	۰	۱/۳	۱/۸۵	۲	۵/۱۵
زیرساختی و نهادی (f_2)	۱/۴۶	۰	۲/۶۵	۲/۱۱	۶/۲۲
اقتصادی (f_3)	۱/۷۳	۱/۲۲	۰	۲/۸	۵/۷۵
اجتماعی (f_4)	۱/۴	۱	۲	۰	۴/۴

پس از جمع‌آوری میانگین نمرات خبرگان مراحل بعدی روش دیماتل، به صورتی که در ادامه آمده، دنبال شد:

مرحله اول: ماتریس استاندارد شاخص‌های موردسنجش در پایداری اشتغال روستاهای لرستان در دورهٔ پسا کووید

$$D=\begin{bmatrix} 0 & 0.252 & 0.359 & 0.388 \\ 0.234 & 0 & 0.426 & 0.339 \\ 0.3 & 0.212 & 0 & 0.486 \\ 0.318 & 0.227 & 0.454 & 0 \end{bmatrix}$$

مرحله دوم: ماتریس محاسبه اثرات غیرمستقیم شاخص‌های موردسنجش در پایداری اشتغال روستاهای لرستان در دورهٔ پسا کووید

$$(I-D)=\begin{bmatrix} 1 & 0 & 0 & 0 \\ 0 & 1 & 0 & 0 \\ 0 & 0 & 1 & 0 \\ 0 & 0 & 0 & 1 \end{bmatrix}-\begin{bmatrix} 0 & 0.252 & 0.359 & 0.388 \\ 0.234 & 0 & 0.426 & 0.339 \\ 0.3 & 0.212 & 0 & 0.486 \\ 0.318 & 0.227 & 0.454 & 0 \end{bmatrix}(\mathrm{I}-\mathrm{D})=\begin{bmatrix} 1 & 0.252 & 0.359 & 0.388 \\ 0.234 & 1 & 0.426 & 0.339 \\ 0.3 & 0.212 & 1 & 0.486 \\ 0.318 & 0.227 & 0.454 & 1 \end{bmatrix}$$

مرحله سوم: ماتریس محاسبه معکوس شاخص‌های موردسنجش در پایداری اشتغال روستاهای لرستان در دورهٔ پسا کووید

$$(I-D)^{-1}=\begin{bmatrix}1.203 & .190 & 0.2160.297\\ 0.102 & 1.142 & 0.3740.165\\ 0.211 & 0.113 & 1.3720.546\\ 0.263 & 0.147 & 0.4691.380\end{bmatrix}$$

مرحله چهارم: ماتریس محاسبه کل شاخص‌های موردسنجش در پایداری اشتغال روستاهای لرستان در دورهٔ پسا کووید

$$T=D(I-D)^{-1}=\begin{bmatrix}0 & 0.252 & 0.359 & 0.388\\ 0.234 & 0 & 0.426 & 0.339\\ 0.3 & 0.212 & 0 & 0.486\\ 0.318 & 0.227 & 0.454 & 0\end{bmatrix}*\begin{bmatrix}1.203 & .190 & 0.2160.297\\ 0.102 & 1.142 & 0.3740.165\\ 0.211 & 0.113 & 1.3720.546\\ 0.263 & 0.147 & 0.4691.380\end{bmatrix}$$

مرحله پنجم: ماتریس کل شاخص‌های موردسنجش در پایداری اشتغال روستاهای لرستان در دوره پسا کووید

$$T=\begin{bmatrix}0.203 & 0.190 & 0.216 & 0.297\\ 0.102 & 0.142 & 0.374 & 0.165\\ 0.211 & 0.113 & 0.372 & 0.546\\ 0.263 & 0.147 & 0.469 & 0.380\end{bmatrix}$$

پس از انجام مراحل پنج‌گانه تجزیه و تحلیل دیماتل که در ماتریس‌های پیشین آمده است، عوامل تأثیرگذار و تأثیرپذیر بر پایداری اشتغال روستاییان مشخص می‌شود. به صورتی که در جدول ۳ نشان داده شده.

جدول ۳: تأثیرات شاخص‌های موردسنجش در پایداری اشتغال روستایی لرستان در دورهٔ پسا کووید

شاخص‌ها	محیطی (f_1)	زیرساختی و نهادی (f_2)	اقتصادی (f_3)	اجتماعی (f_4)	R_i	C_j	(R_i+C_j)	(R_i-C_j)
محیطی (f_1)	۰/۲۰۳	۰/۱۹۰	۰/۲۱۶	۰/۲۹۷	۰/۹۱	۰/۷۸	۱/۶۹	۰/۱۳
زیرساختی و نهادی (f_2)	۰/۱۰۲	۰/۱۴۲	۰/۳۷۴	۰/۱۶۵	۰/۷۸	۰/۵۹	۱/۳۷	۰/۱۹
اقتصادی (f_3)	۰/۲۱۱	۰/۱۱۳	۰/۳۷۲	۰/۵۴۶	۱/۲۴	۱/۴۳	۲/۶۷	-۰/۱۹
اجتماعی (f_4)	۰/۲۶۳	۰/۱۴۷	۰/۴۶۹	۰/۳۸۰	۱/۲۶	۱/۳۹	۲/۶۵	-۰/۱۳

با توجه به جدول ۳ می‌توان این استنباط را داشت که در بین عوامل مؤثر بر پایداری اشتغال روستاهای موردمطالعه در دوره پسا کووید، در درجهٔ اول بعد زیرساختی و نهادی (f2) و در درجهٔ دوم بعد محیطی (f1) به ترتیب با ضریب وزنی ۰/۱۹ و ۰/۱۳ به‌عنوان عوامل اثرگذار و عامل اقتصادی (f3) به‌عنوان اثرپذیرترین معیار شناسایی شدند. بر این اساس عوامل زیرساختی- نهادی و بعضاً محیطی به‌عنوان عوامل علت و عامل اقتصادی تحت نام عامل معلول شناسایی و مشخص گردیدند. برخی از عوامل زیرساختی و نهادی که منجر به ناپایداری اشتغال در دوره پسا کووید شده، شامل دسترسی نابرابر به خدمات درمانی و بهداشتی؛ نابرابری در برخورداری از امکانات رفاهی، نامناسب بودن دسترسی به نهاده‌های مختلف کشاورزی، فقدان صنایع تبدیلی محصولات کشاورزی، ارائه مجوز ساخت کارگاه‌های صنایع روستایی، امکانات نامناسب پذیرایی، اقامتی و بهداشتی برای گردشگران، دسترسی کم به خدمات، وضعیت نامناسب جاده‌ها و معابر روستایی، ضعف شبکه‌های ارتباطی تلفنی در مناطق روستایی، حکمرانی نامناسب و ضعف اجرای برنامه‌های توسعه در منطقه است. بنابراین استنباط می‌شود در دورهٔ پسا کووید، روستاییان به عنوان

آسیب‌پذیرترین گروه‌ها در برابر تغییرات اقتصادی نیازمند حمایت بیشتری از سوی دولت‌های ملی و محلی هستند.

مرحله ششم: به دست آوردن آلفا (α) خواهد بود.

$$\alpha = \frac{4.19}{16} = 0.26$$

که بر مبنای آن قضاوت می شود که یک متغیر در برابر متغیرهای دیگر اثرگذار یا اثرپذیر بوده است. بنابراین می توان به یک رابطه علت و معلولی رسید. برای این منظور اگر عدد حاصل مثبت و بالاتر از عدد آلفای به دست آمده باشد اثرگذار یا علت و در غیر این صورت به عنوان متغیر اثرپذیر یا معلول شناخته می‌شود. به نحوی که عوامل زیرساختی_ نهادی و محیطی با وزن بیشتر از آلفای به دست آمده بعنوان عوامل علت، و عوامل اقتصادی و اجتماعی با وزن کمتر از آلفای به دست آمده بعنوان عوامل معلول شناخته شده‌اند. به نحوی که در شکل شمارهٔ ۲ نشان داده شده است:

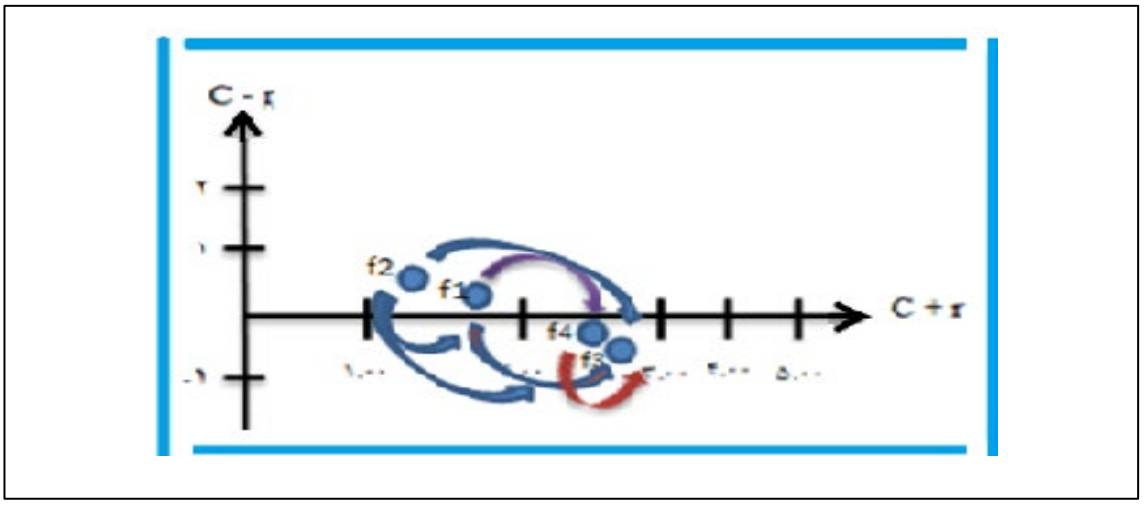

شکل ۲. شاخص‌های اثرگذار و اثرپذیر بر اشتغال پایدار نواحی روستایی لرستان در دوره پسا کووید

مبنای تصمیم‌گیری بر اساس آستانه محاسبه شده بدین گونه است که عناصر تشکیل دهنده t_{ij} در صورتی که بزرگتر از میزان آستانه ارزشی باشند انتخاب و در ترسیم دیاگرام به صورت فلش جهت‌دار میزان رابطه با سایر عوامل را به عنوان عامل علی نشان می‌دهند. بدین ترتیب (شکل۲) میزان t_{ij} عامل f_2 بزرگتر از t_{ij} عامل f_3 بر حسب آستانه محاسبه شده هستند. لذا جهت ترسیم فلش از f_2 به سمت f_3 است. بنابراین f_2 بعنوان تأثیرگذارترین و f_3 بعنوان تأثیرپذیرترین عوامل شناسایی شده اند.

بحث و نتیجه‌گیری

تاکنون بیش از دویست میلیارد تومان از اعتبارات طرح اشتغال پایدار روستایی در لرستان جذب‌شده و هدف از آن تقویت تولید و اشتغال‌زایی روستاهای این استان بوده است. ولی مغایرت بین میزان اعتبارات مصوب و پرداختی از سوی بانک‌ها به طرح‌های اشتغال‌زایی وجود دارد. از طرفی، طرح‌های نیمه تمام حوزه اشتغال روستایی بعد از کووید وجود داشته که منتظر دریافت تسهیلات بوده‌اند. این در حالی است که استان لرستان مانند استان‌های دیگر در سال‌های ۹۸-۹۹ با بیماری کووید مواجه بوده که فرایند اشتغال و بعضاً اشتغال پایدار آن با چالش اساسی روبه‌رو بوده است. به صورتی که نرخ بیکاری آن در سال ۹۷، ۱۲/۵ درصد بوده، در حالی این نرخ در سال‌های جاری به بیش از ۲۱ درصد افزایش‌یافته است. یعنی چیزی نزدیک دو برابر که بسیار قابل‌تأمل خواهد بود. این ادعا در تجزیه و تحلیل عوامل مؤثر

بر روند اشتغال پایدار روستائیان استان لرستان مشخص‌شده، بطوریکه در بین این عوامل، عامل زیرساختی_نهادی که دربرگیرنده شاخص‌هایی چون: دسترسی نابرابر به خدمات درمانی و بهداشتی؛ نابرابری در برخورداری از امکانات رفاهی، نامناسب بودن دسترسی به نهاده‌های مختلف کشاورزی، فقدان صنایع تبدیلی محصولات کشاورزی، ارائه مجوز ساخت کارگاه‌های صنایع روستایی، امکانات نامناسب پذیرایی، اقامتی و بهداشتی برای گردشگران، وضعیت نامناسب جاده‌ها و معابر روستایی، ضعف شبکه‌های ارتباطی تلفنی در مناطق روستایی، حکمرانی نامناسب و ضعف اجرای برنامه‌های توسعه در منطقه بوده، تأثیر خود را نشان داده است. بنابراین استنباط می‌شود در دورهٔ پسا کووید، روستاییان به عنوان آسیب‌پذیرترین گروه‌ها در برابر تغییرات اقتصادی نیازمند حمایت بیشتری از سوی دولت‌های ملی و محلی هستند. نتایج مطالعات نشان می‌دهد که پس از دوره فراگیری کووید، معیشت روستائیان مخصوصا از جنبه‌های خدماتی و تولیدی بسیار آسیب‌دیده و همین امر موجب ایجاد اختلال در معیشت آن‌ها شده است (). همچنین، کارگران مشاغلی که احتمال کار از راه دور برای آن‌ها کمتر است، با رکود شغلی روبرو بوده‌اند (Gallacher and Hossain, 2020)، بنابراین با اقدامات بلندمدت مانند مشوق‌های نقدی و دستمزد یارانه‌ای باید به کارگران فصلی و کشاورز کمک نمود (Bhalekar, 2020) تولید محصولات کشاورزی را افزایش داد. و اولویت، تبدیل کشاورزان خرده‌پا به کارآفرینان کشاورز و افزایش صنایع کشاورزی در مناطق روستایی باشد (جی‌مینامبیگای، ۲۰۲۰) کمبود پوشش کارگران تحت شبکه امنیت اجتماعی جبران شود (Che, et al, 2020) ایجاد اشتغال اضافی با سرمایه‌گذاری منطبق بر توسعهٔ زیرساخت‌ها در بخش روستایی همراه باشد. دولت و دانشگاه‌ها بر ایجاد ابزارهای آنلاین تمرکز کنند، که صنعت جدید استارت آپ و تجارت الکترونیکی را ارتقا بخشند (Bhalekar, 2020). همچنین حمایت از مدیریت بازارهای عرضه و تقاضای نیروی کار و برنامه‌ای پشتیبانی اعمال شود (Tahernia and Hasanvand, 2020). توسعهٔ اقتصادی و شغلی روستائیان از طریق رشد اشتغال غیر مزرعه‌ای (Sabreen, and Behera, 2020) افزایش تنوع اقتصادی (Koster, et al, 2020) سیاست توسعهٔ زیرساخت‌ها و ایجاد اشتغال اضافی در هرسال مالی برای روستائیان (Harish, 2020) شرایط زمینه‌ای (Savari et al., 2020) افزایش نوآوری در رابطه با تعامل بین محیط‌زیست و انسان، عدم ورود سازمان‌های متعدد مداخله‌گر در روستا، مدیریت یکپارچه روستاها، بالا بردن مهارت مردم در کسب‌وکارها، افزایش اطلاعات از بازارهای کسب‌وکار و ایجاد نهادهای مشاوره‌ای کسب‌وکار و اصلاح ساختار فعالیت‌های اقتصادی در روستاها در ابعاد زیرساختی و نهادی صورت گیرد (Mokhtari Karchegani, et al, 2024).

سرانجام تحقیق حاضر نشان داد که تأثیرپذیری عوامل اقتصادی و اجتماعی به عنوان عوامل کاهش اشتغال روستائیان در دورهٔ پسا کووید بسیار حائز اهمیت است. برای مدیریت و توسعهٔ مناسب‌تر اشتغال در جوامع روستایی خصوصاً جامعهٔ روستایی لرستان، لازم است که راهکارهای اقتصادی مناسبی برای حمایت از بخش کشاورزی و مشاغل مرتبط با روستاها اتخاذ شود. همچنین، لازم است که این عوامل با همکاری و هماهنگی بین دولت، سازمان‌ها و جامعه محلی مدیریت شوند تا کاهش اشتغال روستائیان در این دوره به حداقل رسد. علاوه بر این، لازم است که توجه زیادی به تأثیرات اجتماعی تغییرات اقتصادی در روستاها و جوامع روستایی شده و اقدامات مناسبی برای حفظ هویت و فرهنگ روستاها انجام شود.

سپاسگزاری: از تمام کارشناسانی که جهت انجام این پژوهش ما را یاری نمودند، سپاسگزاریم.

پی‌نوشت

1. Fisher
2. Clark
3. Kuznets
4. Chenery & Syrquim
5. Misra
6. WHO
7. Oxfam International Report

حامی پژوهش: بنا به اظهار نویسنده مسئول، این تحقیق حامی مالی نداشته است.

سهم نویسندگان در پژوهش: همه نویسندگان، در بخشهای نگارش و تنظیم مقاله حاضر نقش و سهم برابر دارند.

تضاد منافع: نویسندگان اعلام میدارند که هیچ تضاد منافعی در رابطه با نویسندگی و یا انتشار این مقاله ندارند.

References

Akbari, M., Farkhonde, M., and Ayagh, Z. 2018. The Relationship between Infrastructures and Human Capital with Economic Growth: A Study on the Moderating Role of the Knowledge - Based Economy Indexes. *Science and Technology Policy Letters*, *07*(4), 5-16. https://stpl.ristip.sharif.ir/article_20583_cfa875280f84fbb640e0e4d0928ce59f.pdf

Ashena, M., Vosoughi, S., and Hoshyarmoghadam, E. 2023. The role of macroeconomic factors on the development of entrepreneurship. *Innovation EconomicEcosystem Studies*, *3*(4), 37-53. https://doi.org/10.22111/innoeco.2023.44081.1041 **(In Persian)**

Bhalekar, V. 2020. Novel Corona virus pandemic-impact on Indian economy, E-commerce, education and employment. *E-commerce, Education and Employment (April 19, 2020)*.

Che, L., Du, H., and Chan, K. W. 2020. Unequal pain: a sketch of the impact of the Covid-19 pandemic on migrants' employment in China. *Eurasian Geography and Economics*, *61*(4-5), 448-463.

Gallacher, G., and Hossain, I. 2020. Remote work and employment dynamics under COVID-19: Evidence from Canada. *Canadian public policy*, *46*(S1), S44-S54.

Harish, N. 2020. Impact of Mahatma Gandhi National Rural Employment Guarantee Act on Rural Households: A Case Study in Davanagere District of Karnataka. *Shanlax International Journal of Arts, Science and Humanities*, *7*(3), 20-30.

Hoseinian Rad, A., Dehghani alvar, S. , and Beyranvandzadeh, M. 2023. Investigation of IRSD index of cities of Lorestan province. *Geography and Human Relationships*, *6*(2), 257-277. https://doi.org/10.22034/gahr.2023.385152.1813 **(In Persian)**

Karchegani, A. M., Tavakoli, M., and Ahmadipour, Z. 2020. Comparison of Epistemological System's with Methodological Benchmarks in Spatial Planning. **(In Persian)**

Kaushik, S., and Somvir, R. 2015. DEMATEL: a methodology for research in library and information science. *International Journal of Librarianship and Administration*, *6*(2), 179-185.

Kesar, S., Abraham, R., Lahoti, R., Nath, P., and Basole, A. 2021. Pandemic, informality, and vulnerability: Impact of COVID-19 on livelihoods in India. *Canadian Journal of Development Studies/Revue canadienne d'études du développement*, *42*(1-2), 145-164.

Khosravani, A., Talebnia, G., and Saraf, F. 2021. Provide a model to identify human and social factors affecting the behavior of investors in the Iranian capital market. *Journal of Management Accounting and Auditing Knowledge*, *10*(39), 249-266. https://www.jmaak.ir/article_18004_4eba5aebebcac893043ad56c0534f433.pdf **(In Persian)**

Koster, S., Brouwer, A. E., and Van Leeuwen, E. S. 2020. Diversity as the key to success? Urban and rural employment dynamics in the Netherlands. *Regional studies*, *54*(9), 1187-1199.

Mokhtari Karchegani, A., Khodadadi, A., and Tavakoli, M. 2024. The pattern of livelihood adaptation of rural communities in Iran in the face of climate change. *Journal of Geography and Environmental Hazards*, *13*(2), 265-293. **(In Persian)**

Mokhtari Karchegani, A., Tavakoli, M., and Portahari, M. 2024. The New Paradigm of Neo_Endogenous Rural Development: A Thematic Analysis. *Journal of Rural Research*, *15*(2), 208-225. **(In Persian)**

Mokhtari Karchgani, A., Tavakoli, M., Borzu, G., and Yarahmadi, K. 2024. Prospects for smart villages and sustainable territorial development: a bibliometric analysis and systematic review. *Journal of Planning and Development*, *3*(1), 16-32. **(In Persian)**

Nagavi, M., divsalar, A., and reiahi, V. 2018. Measuring quality of life in coastal cities make decisions based on the scale test model DEMATEL (Case coastal city ofnoor). *Geography and Development*, *16*(52), 211-226. https://doi.org/10.22111/gdij.2018.4005 **(In Persian)**

Permeh, Z. (2019). Evaluation the Impacts of Covid19 Outbreaking on Iran's Manufacturing sector: Application of Social Accounting Matrix. *Journal of Industrial Economics researches*, *3*(8), 79-93. https://doi.org/10.30473/indeco.2020.6995

Pratap, B. 2020. Impact of COVID-19 on Rural Economy in India. *Munich Personal RePEc Archive: New-Delhi, India*.

Rizal, O., Suhadak, M., and Kholid, M. 2017. Analysis of the influence of external and internal environmental factors on business performance: A study on micro small and medium enterprises (MSMES) of food and beverage. *Russian Journal of Agricultural and Socio-Economic Sciences*, *66*(6), 47-56.

Roy, I. 2021. Class coalitions and social protection: the labouring classes and the National Rural Employment Guarantee Act in Eastern India. *The Journal of Development Studies*, *57*(6), 863-881.

Sabreen, M., and Behera, D. K. 2020. Changing structure of rural employment in Bihar: Issues and challenges. *The Indian Journal of Labour Economics*, *63*(3), 833-845.

Savari, M., Asadi, Z., and Has, k. 2020. Development of Sustainable Employment Development Strategies in Rural Areas of Delfan County [Research]. *Journal of Entrepreneurial Strategies in Agriculture*, *7*(13), 42-53. https://doi.org/10.52547/jea.7.13.42

Shahbazi, H., and Salahi Isfahani, G. 2022. Analysis of the economic consequences of corona on rural areas. *Geography and Human Relationships*, *5*(3), 460-487. https://doi.org/10.22034/gahr.2022.343142.1718 **(In Persian)**

Singh, V. 2016. Promotion of Sustainable livelihood Through Skill Development Among Rural Youth-Role of Micro-Finance in Developmental Paradigm. *Journal of Rural & Industrial Development*, *4*(1).

Sumrit, D., and Anuntavoranich, P. 2013. Using DEMATEL method to analyze the causal relations on technological innovation capability evaluation factors in Thai technology-based firms. *International transaction journal of engineering, management, & applied sciences & technologies*, *4*(2), 81-103.

Tahernia, M., and hasanvand, A. 2020. Economic consequences of Covid-19 disease on the Iranian economy; With an emphasis on employment [Research]. *Quarterly Journal of Nersing Management*, *9*(3), 43-58. http://ijnv.ir/article-1-737-fa.html **(In Persian)**

Thatchinamoorthy, C., and Meenambigai, J. 2020. COVID-19 Impact: Promoting Agriculture and Rural Economy.

Zand, F., and Hatami, M. 2014. An analysis of regional planning in Lorestan province of Iran (With emphasis on agronomy). *Asian Journal of Research in Social Sciences and Humanities*, *4*(7), 466-471